

### МЕЖДУ ПРЕСЪЗДАВАНЕТО И СЪЗДАВАНЕТО: ДИЛЕМАТА НА ПИШЕЩИЯ ПЪТЕШЕСТВЕНИК BETWEEN DEPICTION AND PRODUCTION: THE WRITING TRAVELLER'S DILEMMA

**Fowler, Corinne, Charles Forsdick and Ludmilla Kostova (eds). *Travel and Ethics: Theory and Practice*. New York: Routledge, 2014.**

През последните няколко десетилетия изучаването и теоретизирането на пътеписния жанр в литературата преживява подем. След излизането на „Ориентализъмът“ от Едуард Саид през 1978 г. перспективата на постколониалната критика е доминираща в тази научна сфера. Интердисциплинарният характер на този теоретичен подход личи ясно и в критическите текстове, за които става дума. Книгата „Travel and Ethics“ [„Пътуване и етика“], издадена тази година от престижното издателство за академична литература Routledge, съдържа тринадесет студии.

Майкъл Кронин се спира на трима автори на пътеписи, които разглеждат проблема за езиковото разнообразие и опасността от изчезване на някои езици, конфликтното дискурсивно взаимоотношение между застрашените езици и глобалния език, на който авторите пишат. Джилън Джейн разглежда пътеписното творчество на Жан Бодриар и по-специално, пътеписа „Америка“ (1986), заклеен от представители на постколониалната критика като неоимпериалистичен. Джейн подчертава, че макар да съдържа информация за САЩ, произведението умишлено подкопава идеята, че е възможно Америка да се опознае истински чрез методите на иронията и хиперболата. Корин Фаулър поставя въпроса дали възприемането на някои нетрадиционни повествователни стратегии може да реши част от дискурсивните и етични проблеми у много от пишещите пътешественици в Парагвай. Според нея те са успели да проектират върху региона много клишета и стереотипи, отнасящи се до липсата на стабилен обществен ред, но от друга страна – представянето на пътеписа като художествен текст и приемането на някои нетрадиционни повествователни гледни точки може донякъде да неутрализира този проективен процес. Чарлз Форсдик подлага на индиректна критика една от концепциите, въведени от Мери Луиз Прат: бинарната опозиция пътешественик – местно население (travelees) според Форсдик крие редица проблеми, както показват пътеписите на Виктор Сегален.

Студията на Йопи Нимън разглежда някои аспекти на променящата се роля на животните в пътеписната литература и критикува маргиналния им статус. Анализът му – осветляващ и информативен, макар и на места будещ възражения – дава необичайна перспектива за разглеждането на колониалния дискурс и на сблъсъка на пътуващия „Аз“ с „Другото“ именно чрез повествователната функция на животните. Ърнест Хемингуей и Джералд Даръл са поставени в ролята на символични колонизатори. Хемингуей, напълно в духа на теоретичния модел на постколониалната критика, очевидно отговаря на ролята на въоръжен агресор, който убива дивите животни и запазва части от телата им като трофеи. Но пък Даръл, който пътешества единствено, за да подпомогне за съхраняването на изчезващи биологични видове, макар и с уговорки, Ниман неоснователно е поставил в същия модел.

Антъни Керигън представя една от най-актуалните теми, свързани със съвременната туристическа индустрия: етичните проблеми, произтичащи от глобалния масов туризъм. Основните проблеми са свързани с неравномерното разпределение на световните финансови ресурси, както и с неетичните

работодателски практики, насърчавани от този вид туризъм. Керигън разглежда текстове, свързани с туризма на Карибите и на островите в Тихия океан. Алистър Петингър показва в нова светлина едно от най-често срещаните явления в пътеписите – сблъсък на пътешественика с езика или диалекта на местното население, както и с често срещаната икономическа неравнопоставеност на двете страни. Според Петинджър, когато пътешественикът посещава страни, чийто език е различен от този на потенциалните му читатели, в пътеписа си той често прибегва до особен вид превод, при който езиковите взаимоотношения се подлагат на крайно опростяване. Това от своя страна може дори да скрие неспособността на пътешественика да общува пълноценно с местното население.

Людмила Костова насочва изследователския си фокус върху автобиографичния англоезичен пътепис на Капка Касабова *Street Without a Name* („Улица без име“). Тя отбелязва, че на автобиографичните текстове на мигрантите се обръща по-малко внимание, отколкото постиженията им в областта на т. нар. висока художествена литература и подчертава нестабилната, плаваща същност на опозиции като „чуждестранно – родно“ и „глобално – местно“. Аналитичният прочит не се ръководи от никакви универсални оценъчни принципи, а поставя ред конкретни проблеми. Това е например отношението на Касабова към избрания от нея пътеписен жанр предвид империалистическото му наследство, но и съвременната му космополитна ориентация. Поставя се под въпрос склонността на Касабова на моменти да типизира българските си читатели и да поставя ясно разграничими белези върху отделните групи. Обърнато е необходимото внимание и на трудностите около започването на пълноценен, лишен от нападки диалог с критичните читатели, както и на авторефлексията на „повествователя“ Касабова. Костова застъпва мнението, че макар Касабова да възприема една либерална, космополитна гледна точка, тя може би не е преодоляла напълно традиционното за англоезичния пътепис империалистическо бреме. Но доминиращият момент в текста е усещането за нестабилен и мобилен повествователен глас и за идентичност, която Костова предпочита да нарича „постнационална“, а не „транснационална“.

Сиед Манзурул Ислам се заема да оспори тезата на Майкъл Харт и Антонио Негри в „Империята“. Според двамата автори в момента живеем във времена, когато признаците на различие между хората като „култура“, „раса“ и „традиции“ на практика вече не съществуват. Съвременни пътеписи дават основание на Ислам да твърди, че въпреки ускоряващата се глобализация тези различия все още са достатъчно осезаеми, а въпросът за връзката между етиката и пътеписите остава все така актуален.

Сборникът със студии „*Travel and Ethics: Theory and Practice*“ представлява отлично подбрана извадка от съвременната критична мисъл в областта на пътеписната литература и постколониалната критика. Тя ще бъде интересна както за специалистите, така и за всички, които обичат пътеписите и се интересуват какво стои в основата на създаването им и какво може да бъде намерено под повърхността на текста.

Павел Петков<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Павел Петков (Pavel Petkov) – гл. ас. д-р в кат. „Англистика и американистика“ на Филологическия факултет във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, [p.s.petkov@uni-vt.bg](mailto:p.s.petkov@uni-vt.bg)